

ДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ, ФІНАНСОВІ ТА УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ

Державне пенсійне страхування є головним елементом сучасної системи соціального забезпечення України. Вказаним видом соціального захисту охоплене все населення держави.

Упродовж останніх десяти років у наукових колах триває дискусія щодо основних напрямів удосконалення пенсійної системи. Чимало зроблено для вдосконалення законодавства. У свою чергу, прийнято Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 р. [4]. Організаційні, правові, фінансові, управлінські, економічні, структурні, кадрові, інформаційні, галузеві та інші фундаментальні помилки не дозволяють Україні досягнути значного приросту людського капіталу [5, с. 109].

Багато праць вітчизняних науковців присвячено необхідності підвищення пенсійного віку та регулюванню розмірів пенсійного забезпечення.

Аналіз функціонування пенсійної системи дає змогу окреслити наступні тенденції її розвитку. Відмітимо їх:

- зупинка зростання частки пенсіонерів у структурі населення;
- дотаційність Пенсійного фонду України з державного бюджету;
- сучасний стан функціонування пенсійної системи характерний негативним фінансовим становищем Пенсійного фонду України. Зокрема, з Державного бюджету на його фінансування у 2015 році спрямовано 80,811 млрд. грн., що становить 13,89% від загальних видатків, або 15,63% від загальних доходів державного бюджету [1, 2, 3]. Хоча порівняно з попередніми роками і намітилася позитивна динаміка (у 2014 р. – 16,45% та 19,22%, у 2013 р. – 22,35% та 23,70% відповідних показників), проте в умовах складної економічної та суспільно-політичної ситуації у державі даний дефіцит Пенсійного фонду є вкрай обтяжливим для економіки країни.

Підвищення пенсійного віку для жінок і трудового стажу, необхідного для отримання пенсії за віком і за вислугою років, є безперечно, позитивним кроком для поліпшення фінансового стану Пенсійного фонду України. Зокрема, чисельність пенсіонерів на початок 2014 року становила 13533,3 тис. осіб, що на 312,8 тис. менше, ніж на початок 2012 року (13820,5 тис. осіб) [10]. На початок 2015 року чисельність пенсіонерів, без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя і частини зони антитерористичної операції, становила 12147,2 тис. осіб [10]. Як видно з наведених даних, чисельність пенсіонерів дещо зменшилася. За рахунок цієї тенденції вдалося стабілізувати величину Пенсійного фонду. Так, бюджет

Пенсійного фонду України у 2015 році був лише на 1,3 млрд. грн. більший, як у 2013 році, а у 2014 році обсяг фінансових ресурсів Пенсійного фонду був менший, аніж у 2013 році, на 3,1 млрд. грн. [6, 7, 8].

Зазначимо, що така стабілізація кількісних показників не призвела до підвищення ефективності соціального захисту пенсіонерів. З огляду на економічну ситуацію в державі (значна інфляція – 24,9% у 2014 р., девальвація національної грошової одиниці – 49,3% у 2014 р.), рівень реального соціального забезпечення за державним пенсійним страхуванням значно знизився. Середній розмір пенсій зростав значно меншими темпами, ніж індекс споживчих цін. Так, середній розмір пенсій на початок 2014 р. у порівняно з 2013 р. зріс на 3,7%, або на 55,4 грн. – до 1526,1 грн., у 2015 р. у порівняно з 2014 р. зріс на 3,6%, або на 55,4 грн. – до 1581,5 грн. Незначне підвищення середнього розміру пенсій пов'язане з тим фактом, що близько 7,5 млн. пенсіонерів отримують мінімальну пенсію, а розмір пенсій за віком залежить від розміру мінімальної пенсії, яка не змінювалася з 1 грудня 2013 р. до 1 вересня 2015 р. З 1 вересня 2015 р. мінімальна пенсія встановлена на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, – 1074 грн. 10].

Позитивним кроком для пенсійної системи стало також обмеження максимального розміру пенсії, призначеної для осіб, які отримали право на пенсію, 10-кратним розміром прожиткового мінімуму для осіб, котрі втратили працездатність [4]. Проте це обмеження не торкнулось осіб, яким уже призначена пенсія у розмірі, що значно перевищує згадану норму. Тому, опираючись на рішення Конституційного суду України від 25.01.2012, яким визнано конституційним право уряду на перегляд виплат залежно від економічної ситуації, доцільно обмежити розмір уже призначених пенсійних виплат 10-кратним розміром прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність [9].

Відмітимо також, що однією з негативних обставин для стабілізації пенсійної системи та переходу її функціонування на страхові принципи є диференціація нарахування пенсій для різних категорій осіб та професій. Чинне пенсійне законодавство містить понад 30 Законів України, але лише 4 з них є загальнообов'язковими і стосуються всіх громадян. Решта регулюють пенсійне забезпечення окремих категорій працівників та професій. Пенсійна система, що базується на страхових принципах, не повинна мати відмінностей для окремих «каст» громадян. Пенсійне страхування передбачає страхове відшкодування при настанні страхового ризику, а саме втрата працездатності у зв'язку з досягненням відповідного віку чи інших обставин. Вона не повинна виконувати роль стимулятора здійснення того чи іншого виду діяльності. Розмір страхового відшкодування має залежати від терміну страхування та величини страхових внесків, які сплачують у фіксованій величині від доходу застрахованого. Розмір пенсії має залежати не від статусу працівника, умов праці, не виду діяльності, а від розміру його заробітної плати.

Це саме стосується і необхідного трудового стажу для отримання пенсії за віком чи вислугою років. Необхідний трудовий стаж для отримання пенсії за віком – 30 років для жінок та 35 років для чоловіків. Проте, для окремих

категорій працівників та професій трудовий стаж встановлений на рівні 25 та 20 років.

Необхідно зауважити, що для усунення даної соціальної несправедливості, необхідно уніфікувати пенсійне законодавство. Найкращим шляхом вважаємо прийняття одного законодавчого акту, що повністю би регулював пенсійне забезпечення всіх громадян, та втрату чинності всіх норм законодавчих актів, що регулюють пенсійне забезпечення сьогодні.

Слід зазначити, що основною тенденцією розвитку пенсійних систем у розвинутих країнах є підвищення пенсійного віку. Цей крок зумовлений переважно процесом «старіння населення» – збільшенням частки людей похилого віку в структурі населення, а отже, і частки пенсіонерів у ньому. Як ми вже зазначили, пенсійною реформою підвищено пенсійний вік для жінок з 55 до 60 років. Проте цього буде недостатньо для стабілізації пенсійної системи. З підвищенням пенсійного віку для жінок виникла ситуація, що сприяє підвищенню пенсійного віку для чоловіків. Коли Бісмарк у 1889 році запроваджував першу в світі пенсійну систему, він диференціював пенсійний вік для представників різних статей. Це було зроблено з тією метою, щоб громадяни, котрі перебувають у шлюбі, досягали пенсійного віку приблизно однаково. Тому керуючись статистичними даними щодо людей, які перебувають у шлюбі, було запропоновано різницю у пенсійному віці у 5 років. На той час у середньостатистичній сім'ї чоловік був старший від дружини в середньому на 5 років.

У зв'язку із зміною пенсійного віку для жінок у бік збільшення на 5 років, різниця у пенсійному віці для жінок та чоловіків нівелювалася. Згідно зі статистичними даними, у середньостатистичній українській сім'ї чоловік є старшим за дружину на 2,6 року [10]. Отже, виходить, що в середньостатистичній сім'ї дружина ще 2,6 року повинна працювати після того, як її чоловік досягне пенсійного віку. Дана обставина може слугувати обґрунтуванням для підвищення пенсійного віку для чоловіків щонайменше до 62,6 років.

Для подальшого підвищення пенсійного віку заважає низка соціальних, економічних та демографічних факторів. До них можна віднести: низький рівень життя населення, низький рівень охорони здоров'я, високий рівень смертності (особливо в чоловіків у працездатному віці), низька тривалість життя населення (особливо у чоловіків) тощо. Тому зусилля держави потрібно спрямувати на ліквідацію цих негативних обставин, і лише за таких умов можливе подальше підвищення пенсійного віку як для чоловіків, так і для жінок.

Підсумовуючи вищенаведену інформацію варто зробити наступні висновки: ефективність функціонування системи пенсійного страхування є вкрай низькою. Це зумовлено негативними факторами: значною часткою пенсіонерів у структурі населення, низькою купівельною спроможністю пенсій, дефіцитністю Пенсійного фонду та, як наслідок, його дотаційністю з державного бюджету, диференціацією трудового стажу, необхідного для отримання пенсій за віком чи вислугою років та розрахунку розміру пенсійного

забезпечення для різних категорій працівників і професій, диференціацією, низьким рівнем життя населення та високими показниками смертності населення. Для поліпшення стану справ у системі пенсійного страхування необхідно:

розрахувати величину прожиткового мінімуму, на рівні якого встановлюють розмір мінімальної пенсії, використовуючи реальні ціни на товари та послуги мінімального споживчого бюджету (переглянути перелік товарів та послуг, що становлять мінімальний споживчий бюджет відповідно до умов сьогодення);

– підвищення рівня життя населення, що сприятиме продовженню тривалості його життя і на цій основі створення передумов для підвищення пенсійного віку;

– уніфікація пенсійного законодавства, що передбачатиме однакові умови отримання права на пенсію за віком й за вислугою років (тобто ліквідація останньої);

– запровадження єдиної для всіх громадян методики розрахунку розміру пенсійного забезпечення, що враховуватиме страховий стаж (трудоий стаж) та розмір сплачених страхових внесків (розмір заробітної плати чи інших видів доходів громадян), а не вид діяльності чи професію майбутнього пенсіонера.

Література:

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2013 р.» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, №5–6, ст. 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5515-17>.

2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2014 р.» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, №9, ст. 93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/719-18>.

3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 р.» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, №5, ст. 37 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.

4. Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, №12–13, ст. 82 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>.

5. Мокрицька А.Б. Вітчизняні реалії та світові тенденції реформування управління фінансовими ресурсами охорони здоров'я / А.Б. Мокрицька // Світ фінансів – 2015. – Вип. 1. – С. 107–118.

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України на 2013 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/101-2013-%D0%BF>.

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України на 2014 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/202-2014-%D0%BF>.

8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України на 2015 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/67-2015-%D0%BF>.

9. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12>.

10. Статистичний збірник «Соціальний захист населення України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Хабер Володимир Іванович

Слухач групи ДСБФз-22

Науковий керівник – к.е.н., доцент Письменний В.В.

ЗАКОНОДАВЧІ КОЛІЗІЇ СПЛАТИ АВАНСОВОГО ВНЕСКУ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Прийняття законів, які б відповідали нормам європейського права та внесення змін до діючого законодавства – основа євроінтеграції України. 5 жовтня 2016 р. набрав чинності Закон України «Про виконавче провадження» №1404-VIII, який повинен стати частиною проєвропейських змін. Його нововведеннями було запровадження інституту приватних виконавців та сплата авансового внеску стягувачем при пред'явленні виконавчого документа до виконання, що має зменшити бюджетні витрати на проведення виконавчих дій.

Відповідно до ч. 2 ст. 26 Закону №1404-VIII до заяви про примусове виконання рішення стягувач додає квитанцію про сплату авансового внеску в розмірі 2% суми, що підлягає стягненню, але не більше 10 мінімальних розмірів заробітної плати, а за рішенням немайнового характеру та рішень про забезпечення позову – у розмірі одного мінімального розміру заробітної плати з боржника – фізичної особи та в розмірі двох мінімальних розмірів заробітної плати з боржника – юридичної особи. Від сплати авансового внеску звільняються стягувачі за рішеннями про:

– стягнення заробітної плати, поновлення на роботі та за іншими вимогами, що впливають з трудових правовідносин;

– обчислення, призначення, перерахунок, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацевдатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;

– відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи;

– стягнення аліментів;

– відшкодування майнової та/або моральної шкоди, завданої внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Від сплати авансового внеску також звільняються державні органи, інваліди війни, інваліди I та II груп, законні представники дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів I та II груп, громадяни, віднесені до категорій 1 та 2 осіб,